

2. Абдулаев М.И. Теория государства и права: учебник для высших учебных заведений / Абдулаев М.И. – М.: Финансовый контроль, 2004. – 410 с.
3. Ильин И. А. О сущности правосознания / Ильин И. А. (Собр. соч в 10 т. / т. 4). – М.: Русская книга, 1994. – 498 с.
4. История политических и правовых учений/под ред. В.С. Нерсесянца. – М., 1997. – 521 с.
5. Кельман М. С., Мурашин О. Г. Загальна теорія держави та права: Підручник. – К.: Кондор, 2005. – 609 с.
6. Матузов Н.И. Социалистическое право и коммунистическая мораль в их взаимодействии / Матузов Н.И. – Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1969. – 90 с.
7. Новгородцев П.И. Историческая школа юристов, ее происхождение и судьба / Новгородцев П.И. – М.: Унив.тип., 1896. – 234 с.
8. Нерсесянц В.С. Общая теория права и государства / Нерсесянц В.С. – М.: НОРМА, 2004. – 522 с.
9. Право, мораль, личность / [Е.А. Лукашова; отв. ред. В.М. Чхиквадзе]. – М.: Наука, 1986. – 263 с.
10. Соловьев В.С. Оправдание добра. Нравственная философия / В.С.Соловьев (Собр.соч.: в 2 т. / т. 1). –М.: Мисль, 1988. – 479 с.
11. Теория государства и права: [учеб. пособие / под ред. А.С. Пиголкина]. – М. : Изд-во Городец, 2003. – 253 с.
12. Теорія держави та права. Академічний курс: Підручник / За ред. О. В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 688 с.

Сорокіна К.П

студент,

Науковий керівник: Матат Ю.І.

кандидат юридичних наук, асистент,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ ЯК ФЕНОМЕН СУЧАСНОЇ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

Права та свободи людини постають на сьогодні у якості фундаментальної правової цінності, без якої неможливе нормальне функціонування та розвиток індивіда. Кожна особа від народження може безперешкодно реалізовувати їх, але безпосередньо у визначених межах, у той час як вихід за ці межі призводить до зловживання правом. Чіткого визначення терміну «зловживання правом» в чинному законодавстві України, як і в законодавстві минулих часів не міститься [1, с. 25-27].

На думку В. Грибанова зловживання правом – це особливий вид цивільного правопорушення, що здійснюється уповноваженою особою при вчиненні нею належного їй права та пов'язаний з використанням

недозволені конкретні форми в рамках дозволеного їй загального типу поведінки [2, с. 21]. На сьогодні не має чіткого визначення такого правового феномену як «зловживання правом». Саме у зв'язку з цим в науковій літературі пропонуються такі підходи щодо його розуміння:

1. Даний феномен вважається поведінкою, яка не відноситься ні до правомірної, ні до протиправної;

2. Діяння, що за певних обставин може бути як правомірним, так і протиправним [3, с. 92].

Зловживання правом має місце лише у випадку, коли у особи наявне суб'єктивне право. До того ж зловживати особа може лише своїм, а не чужим правом, але при цьому ця ж особа завдає шкоди іншим. Про такий аспект М. М. Хміль зазначив, що «зловживання правом являє собою здійснення права, яке завдає зло».

Треба акцентувати увагу на тому, що зловживання правом відрізняється від правопорушення тим, що коли людина їм зловживає вона не порушує юридичні заборони, а просто реалізує свої права, при цьому виходячи за межі свого суб'єктивного права. В разі зловживання особа не несе юридичної відповідальності, що характерне для правопорушення. Треба зазначити, що *у разі недодержання особою при здійсненні своїх прав вимог, суд може зобов'язати її припинити зловживання своїми правами, а також застосувати інші наслідки, встановлені законом* (ч. 6 ст.13 Цивільного кодексу України). Якщо особа завдає шкоду майну або майновим інтересам іншої особи, то в такому разі суд може зобов'язати особу не тільки утримуватися від зловживання правом, а також відшкодувати збитки заподіяні іншій особі (ст. 22 Цивільного кодексу України) [4].

Одним із видів зловживання правом є шикана, під якою в юридичній науці розуміють вид правової поведінки з прямим умислом заподіяти шкоду іншій особі. Вперше в науковий обіг поняття «шикана» було введено німецькою правовою доктриною.

Першим джерелом у якому було закріплено, що шикана являє собою одну із заборонених форм зловживання правом, було Прусське Земське Уложення 1794 року. У чинному законодавстві України даної правової категорії не закріплено, хоча положення, що розкривають її зміст та сутність зазначено у Конституції України.

Основними рисами шикани є:

- 1) прямий умисел;
- 2) заподіяння шкоди іншій особі;
- 3) вина;
- 4) предметом посягання є майнові та немайнові права, інтереси суб'єктів правовідносин.

Шикана може мати місце як у сфері реалізації норм матеріального права, так і у сфері процесуального права.

Якщо розглядати шикану у сфері матеріального права, то дана правова категорія може використовуватися, наприклад, для зменшення конкуренції на міжнародному та національному ринку (це може відбуватися як шляхом дискредитації суб'єкта господарювання, так і шляхом досягнення неправомірних переваг у конкуренції в іншій формі). При цьому завдається шкода іншій особі у формі надання недостовірної інформації. Так, Господарський кодекс України забороняє монопольну діяльність, що являє собою шикану. Суть її полягає у нав'язуванні умов договору контрагенту, що опиняється у нерівних умовах, нав'язуванні непотрібного йому товару, припиненні виробництва, вилученні деяких товарів з обігу, що призведе до їх дефіциту, встановленні монопольних цін, що приводить до обмеження конкуренції.

Шикана у процесуальному праві може проявлятися, наприклад, у випадку коли позивач подає позов до суду з приводу матеріального відшкодування будучи достовірно обізнаним про те, що його позов не має перспективи, у навмисному затягуванні процесу шляхом заявлення стороною необґрунтованих клопотань тощо [5, с. 15-19].

Отже, зловживання правом є одним з видів правомірної поведінки, що здійснюється особою, яка по суті не порушує юридичні обов'язки, але завдає шкоди суспільним та приватним інтересам. Шикана як особливий вид зловживання правом являє собою, з процесуальної точки зору, правопорушення. Таким чином, можна стверджувати, що внесення змін до чинного законодавства та закріплення інституту шикани сприятиме підвищенню ефективності судочинства, прийняттю справедливих, обґрунтованих та законних судових рішень.

Список використаних джерел:

1. Зюбан С.В. Поняття та ознаки категорії зловживання правом [Електронний ресурс] <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/1224/2/Зюбан%2025-28.pdf>.
2. Грибанов В.П. Осуществление и защита гражданских прав / В.П. Грибанов. – Изд. 2-е. – М. : Статут, 2001. – 411 с.
3. Рогач О.Я. Зловживання правом: теоретико-правове дослідження. – Ужгород: Ліра, 2011. – 368с.
4. Цивільний кодекс України : закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – № № 40-44. – Ст. 356.
5. Ляшенко Р.Д Шикана як особливий вид зловживання правом / Р.Д. Ляшенко, К.І. Бальковська // Вісник Запорізького національного університету – 2014. – № 2. – С. 15-21.